

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Minister van Financiën
De heer E. Heinen
D.t.v. BOA Team Parlementair
Postbus 20201
2500 EE Den Haag

Kazernestraat 52
2514 CV Den Haag
postbus 20017
2500 EA Den Haag

telefoon 070 312 92 00
fax 070 312 93 90

e-mail postbus@eerstekamer.nl
internet www.eerstekamer.nl

datum 25 oktober 2024

betreft de Miljoenennota 2025

ons kenmerk 175731.01U

Geachte heer Heinen,

In haar vergadering van 24 september 2024 heeft de vaste commissie voor Financiën besloten om in schriftelijk overleg te treden met de regering over de Miljoenennota 2025¹ en onderliggende stukken, ter voorbereiding op de Algemene financiële beschouwingen (AFB), die op dinsdag 19 november 2024 in de Eerste Kamer zullen plaatsvinden. In dit kader wensen de leden van de fracties van de **BBB**, **GroenLinks-PvdA**, **D66**, de **ChristenUnie**, **PvdD**, **JA21**, **SGP**, **Volt**, **50PLUS** en **OPNL** u de volgende vragen en opmerkingen voor te leggen. De leden van de **SP**-fractie sluiten zich graag aan bij de vragen van de leden van de fractie van GroenLinks-PvdA.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de BBB

Conform de Europese begrotingsregels, vastgelegd in het Stabiliteits- en Groeipact, is het uitgangspunt dat de overheidsschuld onder de 60 procent van het bbp blijft, met als doel te waarborgen dat de overheidsfinanciën op lange termijn houdbaar zijn en blijven. Volgens de leden van de BBB-fractie voldoet Nederland nu en op de korte termijn aan deze norm. Op basis van ramingen van het Centraal Planbureau is de verwachting dat de overheidsschuld na 2033 hoger wordt dan 60 procent van het bbp, oplopend tot 70 procent in 2038. Hoewel deze ontwikkeling op korte termijn nog geen probleem is, dreigt aan de horizon een probleem. Daarmee ontstaat ook een probleem voor de houdbaarheid van de Nederlandse overheidsfinanciën. Bent u het met de leden van de BBB-fractie eens dat deze verwachte ontwikkeling in de komende jaren op basis van maatregelen van het kabinet, zodanig zal moeten worden omgebogen dat Nederland altijd zal kunnen voldoen aan de in het Stabiliteits- en Groeipact opgenomen grens van maximaal 60 procent van het bbp? Kunt u, op verzoek van deze leden, toezeggen dat u in de Miljoenennota 2026 aandacht zal besteden aan de denkrichting van het kabinet om de ontwikkeling naar 70 procent overheidsschuld in 2038 te mitigeren en te corrigeren naar maximaal 60 procent van het bbp in 2038?

Voor een adequaat begrotingsaldo is doelmatigheid van overheidsuitgaven een belangrijk aandachtspunt inclusief de apparaatskosten van de overheid. Deze leden beoordelen dat op basis van onder andere rapportages van de Algemene Rekenkamer. Zij zien dat er sprake is van een meer uitdijende overheid met het accent op steeds meer beleidsmakers, meer regels en meer en meer

¹ Kamerstukken II 2024/25, 36600, nr. 1.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 2

problemen in de uitvoering van wetten. Deze leden vragen of u deze ontwikkeling kritisch volgt? En zo ja, of u kunt aangeven wanneer daadwerkelijk een beweging op gang kan komen om richting een wat kleinere en slagvaardige overheid te gaan? In welke mate is dit zichtbaar in voorliggende begroting?

Een deel van de overheidsuitgaven groeien mee met de inflatieontwikkelingen; een dergelijke inflatoire druk op de begroting kan gemitigeerd worden door arbeidsproductiviteitsverbeteringen. Zitten er in deze begroting productiviteitsverbeteringen waar het apparaatskosten betreft en zo ja, welke zijn dat dan?

Het verdienvermogen van Nederland wordt de laatste jaren onder andere beperkt door schaarste op de arbeidsmarkt, hetgeen dan ook weer tot budgettaire beperkingen leidt, aldus de leden van de BBB-fractie. De schaarste op de arbeidsmarkt is een kernknelpunt en is ook benoemd in de Miljoenennota 2025. Dit vraagt, volgens de Afdeling Advisering van de Raad van State, om bijzondere prioritaire aandacht van het kabinet. Kunt u aangeven welke prioritaire maatregelen door het kabinet zijn genomen en welke economische waarde deze vertegenwoordigen?

Bent u het met de leden van de BBB-fractie eens dat in de Miljoenennota 2025 in beperkte mate aandacht wordt besteed aan de krapte op de arbeidsmarkt en dat de in het Belastingplan 2025 opgenomen belastingverlaging van middeninkomens beperkt effect heeft op de arbeidsproductiviteitsverbeteringen, zowel in de publieke als in de private sector? Welke maatregelen in de begroting hebben naar uw oordeel een positieve impact op de private sector en hoe groot is die impact? Bent u het voorts met deze leden eens dat de arbeidsproductiviteit omhoog moet? Heeft u een visie voor ogen hoe financieel beleid van de overheid (inclusief belastingen en sociale verzekeringen) kan leiden tot een dergelijke productiviteitsverbetering? Kunt u, op verzoek van deze leden, toezeggen dat het kabinet met een zienswijze komt om de arbeidsproductiviteit in Nederland structureel te verhogen?

De Algemene Rekenkamer heeft de afgelopen jaren meermaals gerapporteerd dat een aantal ministeries hun verantwoordingsrapportage niet op orde hebben. Hierbij spelen zowel vragen over doelmatigheid van beleid, de doelmatigheid op zichzelf, als de wijze waarop verantwoording wordt gegeven over doelmatigheid. In welke mate herkent u zich in deze uitdagingen wat betreft doelmatigheid en verantwoording? Kunt u inzichtelijk maken wat de resultaten zijn van maatregelen in het afgelopen begrotingsjaar ter verbetering van doelmatigheid van beleid en kwaliteit van de verantwoordingsrapportage? Kunt u de zienswijze van de regering delen over hoe zij in voorliggende periode nog meer gaat sturen op de doelmatigheid van de uitgaven? Kunt u uw ambitie delen met de Kamer waar het gaat om de kwaliteit van de verantwoordingsrapportages? Uit de rapportages van de Algemene Rekenkamer blijkt verder, volgens de leden van de BBB-fractie, dat ministeries beperkt aanspreekbaar zijn op de kritiek van de Algemene Rekenkamer. Welke specifieke maatregelen heeft of gaat het Ministerie van Financiën nemen ten aanzien van deze aanspreekbaarheid?

De leden van de BBB-fractie zijn content met de wijziging van de aanpak van innovatiefinanciering door het Nationaal Groeifonds, in het bijzonder het beëindigen van financiering door het fonds van nieuwe activiteiten die voortkomen vanuit departementen. Kunt u verhelderen tot welke besparingen dit leidt ten opzichte van vorige begrotingen? Kunt u daarnaast aangeven of er vanuit eerder toegezegde bedragen door het Nationaal Groeifonds wegens nadere voortgang van projecten alsnog niet tot uitkering zullen komen?

Tot slot benoemen deze leden dat in voorliggende begrotingsjaren als ook in het regeerprogramma het kabinet de intentie heeft uitgesproken met de inzet van middelen rekening te houden met de

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 3

conclusies van het rapport 'Elke regio telt!'. Kunt u concretiseren hoe hier in de begroting rekening mee is gehouden, zowel over het geheel van de begroting als in de verschillende departementen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van GroenLinks-PvdA

De leden van de fractie van GroenLinks-PvdA vragen u wat er is veranderd in de economische argumentatie die het kabinet aanvoert voor het terugschroeven van de renteaftrekbepanking van 30 procent naar 25 procent, ten opzichte van de toenmalige argumentatie om voor 30 procent te kiezen? Graag ontvangen deze leden hierop een toelichting. Kunt u inzichtelijk maken wat de afgelopen 15 jaar het percentage vennootschapsbelasting in de totale belastingopbrengsten is? Kunt u dit eveneens inzichtelijk maken voor de inkomstenbelasting en de omzetbelasting? Zij verzoeken u ter vergelijking de vennootschapsbelastingtarieven van nabije West-Europese landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Denemarken, Frankrijk, België en Zweden, te betrekken.

Volgens deze leden is Nederland (vermoedelijk) het enige land in de wereld waar er onder de streep sprake is van een subsidiëring van inkomen uit vermogen.² Door het deels vervallen van de vermogensbelasting box 3 vragen zij hoeveel sterker deze negatieve belastingheffing is geworden? Wat is het gemiddelde inkomen voor ieder vermogensdeciël? Hoeveel mensen behoren tot de beroepsbevolking maar werken niet of zijn niet op zoek naar werk, omdat zij leven van (het inkomen uit) hun vermogen?

Uit uw toelichting in de Algemene Financiële Beschouwingen in de Tweede Kamer en de schriftelijke vragen³ gesteld door de Tweede Kamer blijft het voor de leden van de fractie van GroenLinks-PvdA onduidelijk hoe het nu precies zit met de koppeling van het budget voor ontwikkelingssamenwerking (ODA) in relatie tot het bruto nationaal inkomen. Mogen zij uw antwoord op vraag 44 zo interpreteren dat het ODA-budget na 2029 nu structureel vastgezet is op 0,44 procent van het bruto nationaal inkomen in het basispad?⁴ Zo niet, kunt u helder uiteenzetten hoe dit wel zit en daarbij, op verzoek van deze leden, ingaan op de vraag of het in ieder geval in stand houden van het ODA-budget, gemeten in percentage bruto nationaal inkomen van 2029, al in het basispad zit of vanaf nu een keuze is die gedekt moet worden?

Het Centraal Planbureau rekent voor dat de lastenverdeling in 2024-2028 verschuift. Inkomen en arbeid worden voor 4,1 miljard euro per jaar zwaarder belast en het vermogen en winst voor 1,2 miljard euro minder. In de schriftelijke beantwoording van de Tweede Kamer⁵ lezen deze leden dat het kabinet geen inzicht heeft in deze cijfers. Heeft u reden om deze berekening van het Centraal Planbureau te betwisten, anders dan beleidswijzigingen sinds de publicatie van deze berekening van het Centraal Planbureau? Kunt u inmiddels een actueel inzicht geven in deze ontwikkeling van de relatieve belasting van inkomen en arbeid ten opzichte van vermogen en winst? Zo niet, is dat inzicht niet van belang om de belasting van werkende mensen te beschermen in de totale belastingmix tegenover vermogende en winst ontvangende entiteiten en mensen, of stuurt u op andere cijfers?

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De fractie van D66 heeft met zorg kennisgenomen van de Miljoenennota 2025. De regering richt zich uitsluitend op het hier en nu en zet daarmee het verdienvermogen en de welvaart van Nederland in de toekomst onder druk, aldus deze leden. Zo schaft de regering het Nationaal Groeifonds (NGF) af. Het doel van het NGF was om innovatie en duurzaamheid te stimuleren en zo te investeren in het

² Zie grafiek 6.10 uit het Blauwe Boekje 2024-2025, p. 42.

³ Kamerstukken II 2024/25 36600, nr. 38.

⁴ Idem, pagina 28.

⁵ Kamerstukken II 2024/5 36600, nr. 38, vraag 64.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 4

verdienvermogen van Nederland. Voor elke investering van het NGF werd een berekening gemaakt van de verwachte toegevoegde waarde aan de Nederlandse economie. De leden van de D66-fractie ontvangen graag een lijst van de toegevoegde waarde per project en een berekening van de totale toegevoegde waarde die alle investeringen van het NGF hebben opgeleverd. Kunt u op basis van deze berekeningen een inschatting geven van hoeveel toegevoegde waarde de Nederlandse economie zal mislopen door het afschaffen van het NGF?

In het gezamenlijke rapport van het Centraal Planbureau, het Planbureau voor de Leefomgeving en het Sociaal en Cultureel Planbureau: 'Reflectie op brede welvaart: Prinsjesdag 2024', worden zorgen geuit over de impact die het afschaffen van het NGF zal hebben op het toekomstige verdienvermogen van Nederland.⁶ Ook de Nederlandse Bank (DNB) stelt dat het "opvallend" is dat de regering bezuinigt op onder andere het NGF, terwijl de groei van arbeidsproductiviteit in Nederland toch al achterloopt op omliggende Europese landen.⁷ Kunt u reflecteren op deze zorgen? Verder lezen de leden van de D66-fractie in het rapport 'Reflectie op brede welvaart: Prinsjesdag 2024' dat de regering door de bezuinigingen op onderwijs nu tijdelijk meer kan uitgeven aan kortetermijnbelangen in het hier en nu, maar dat dit ten koste gaat van de welvaart later.⁸ Ook DNB maakt zich volgens deze leden zorgen om de bezuinigingen op het onderwijs, terwijl die juist de arbeidsproductiviteit kunnen verhogen.² Kunt u een inschatting geven van hoeveel welvaart zal worden misgelopen door een grote bezuiniging van 12,6 miljard euro door te drukken op het onderwijs?⁹ Indien dit mogelijk is, hoeveel welvaart zal worden misgelopen? Hoe wil de regering de arbeidsproductiviteit stimuleren, met als uiteindelijk doel de welvaart te laten toenemen, zónder investeringen in onderwijs en innovatie?

De leden van de D66-fractie merken op dat door het extra beperken van studiemigratie, voor hbo-instellingen en universiteiten in 2029 een bezuiniging van 272 miljoen euro wordt gerekend. Kunt u middels een tabel per onderwijsinstelling de verwachte bezuiniging in 2029 inzichtelijk maken, zowel in euro's als in procentuele afname van de totale bijdrage? Bent u voornemens de hardst geraakte onderwijsinstellingen te compenseren voor deze bezuiniging? Indien dit niet het geval is, ontvangen deze leden graag op dit punt een toelichting. Bent u van plan kleine studierichtingen die door deze bezuiniging in de problemen komen, te compenseren? Indien dit niet het geval is ontvangen deze leden graag een toelichting op dit punt.

In het hierboven aangehaalde rapport wordt aangegeven dat op de lange termijn internationale studenten ook voor de Rijksbegroting een positieve bijdrage leveren, aangezien een deel hier blijft wonen, werken en belasting gaat betalen.¹⁰ Kunt u toelichten waarom de regering ervoor heeft gekozen om deze positieve bijdrage niet mee te wegen in deze bezuiniging? Hoeveel zal tot 2040 op de Rijksbegroting worden misgelopen door deze internationale studenten nu te weigeren?

Voormalig directeur van de Europese Centrale Bank Mario Draghi heeft onlangs een groot aantal aanbevelingen gedaan om het verdien- en concurrentievermogen van de landen in de Europese Unie

⁶ Reflectie brede welvaart: Prinsjesdag 2024, zie: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Publicatie-reflectie-brede-welvaart-prinsjesdag-2024.pdf>, p. 13.

⁷ Zie: <https://www.dnb.nl/algemeen-nieuws/speech-2024/reflectie-op-de-miljoenennota-2025/>

⁸ Reflectie brede welvaart: Prinsjesdag 2024, zie: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Publicatie-reflectie-brede-welvaart-prinsjesdag-2024.pdf>, p. 11.

⁹ Zie: <https://www.rabobank.nl/kennis/s011428822-doorrekening-cpb-maskeert-verzwakking-van-nederlandse-economie>

¹⁰ Zie: <https://www.cpb.nl/de-economische-effecten-van-internationalisering-het-hoger-onderwijs-en-mbo-0>

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 5

te stimuleren.¹¹ Investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie zijn een van de belangrijkste aanbevelingen. In de kabinetsreactie op het rapport van Draghi lezen deze leden het volgende: "[H]et kabinet [onderschrijft] het belang van investeren in onderwijs, talent, vaardigheden, en onderzoek en innovatie om zo de productiviteit te verhogen in een vergrijzende samenleving. Hiermee versterken we ons verdienvermogen."¹² Kunt u toelichten waarom er dan alsnog voor wordt gekozen om het toekomstige verdienvermogen van Nederland onder druk te zetten door 12,6 miljard euro te bezuinigen op onderwijs, onderzoek en innovatie?

De leden van de D66-fractie benadrukken dat de Raad van State zorgen heeft over de toekomst van het onderwijs in Nederland.¹³ Zo stelde de Raad van State vast dat het tekort aan leraren nu wordt geschat op zo'n 10 procent en dat dit vaak nog groter is in regio's met armoede en sociale achterstand.¹⁴ De Raad van State stelt dat door deze krapte de onderwijskwaliteit in Nederland daalt en dat de onderwijskwaliteit het meest daalt in arme regio's en wijken, aangezien de tekorten daar het grootst zijn. Hierdoor wordt de kansongelijkheid in het onderwijs groter, aldus deze leden. Kunt u verhelderen waarom de regering ervoor kiest om programma's die kansgelijkheid in en rond het onderwijs proberen te bevorderen, zoals de subsidie voor 'de brede brugklas' en het programma 'School en Omgeving', te schrappen of te korten?

De eerste zin van de gezamenlijke reflectie van het Centraal Planbureau, het Planbureau voor de Leefomgeving en het Sociaal en Cultureel Planbureau op de plannen van de regering luidt:¹⁵ "Het kabinet legt in de kabinetsplannen de prioriteit op de brede welvaart hier en nu ten koste van brede welvaart later". Kunt u reflecteren op deze keuze?

In het hoofdlijnenakkoord is afgesproken dat er bij een dreigende overschrijding van de Stabiliteits- en Groeipactnorm (3 procent van het bbp) bezuinigd gaat worden.¹⁶ Dit procyclische beleid wordt door veel economen en ook door de Raad van State afgeraden,¹⁷ omdat economische crisissen hierdoor nog groter worden. Waarom kiest u ervoor om alsnog dit procyclische beleid te gaan uitvoeren? In het geval dat er tegenvallende economische resultaten zijn: welke bezuinigingen bent u voornemens om door te voeren? Bent u bereid bepaalde ministeries te ontzien indien er bezuinigd gaat worden en zo ja, welke ministeries betreft dit?

De leden van de D66-fractie constateren dat de regering bijna 3 miljard euro bezuinigt op ontwikkelingssamenwerking in de komende jaren. Welke samenwerkingen moeten door deze bezuinigingen stopgezet worden? Kunt u aangeven op welke thema's wordt bezuinigd en hoe deze keuzes zijn gemaakt? Kunt u voorts aangeven ten koste waarvan de geplande bezuiniging van 300 miljoen euro in 2025 zal gaan? Kunt u daarnaast een uitputtende lijst opstellen met organisaties waarmee vanaf volgend jaar de samenwerking niet meer wordt voortgezet, hoeveel geld er dit jaar aan deze organisaties is gegeven en wat het oorspronkelijk doel van deze samenwerking was, en welke beleidsprioriteiten hiermee onder druk komen te staan? Kunt u tot slot voor deze leden

¹¹ Zie: https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en

¹² Zie: <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2024D36903>

¹³ Kamerstukken II 2024/2025, 36600, nr. 4, p. 18

¹⁴ Idem.

¹⁵ Reflectie brede welvaart: Prinsjesdag 2024, zie: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Publicatie-reflectie-brede-welvaart-prinsjesdag-2024.pdf>.

¹⁶ <https://www.kabinetsformatie2023.nl/binaries/kabinetsformatie/documenten/publicaties/2024/05/16/hoofdlijnenakkoord-tussen-de-fracties-van-pvv-vvd-nsc-en-bbb/20240515+Hoofdlijnenakkoord+PVV+VVD+NSC+BBB.pdf>, p. 25.

¹⁷ Kamerstukken II, 2024/2025, 36600, nr. 4, p. 42

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 6

inzichtelijk maken aan welke beleidsterreinen Rijksbreed het bezuinigde bedrag op buitenlandse handel en ontwikkelingshulp in 2025, 2026 en in 2027 ten goede zal komen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de ChristenUnie

De leden van de fractie van de ChristenUnie lezen in het advies van de Raad van State het volgende: "Hoewel daarmee het begrip welvaart enigszins wordt ingekleurd, geeft het kabinet verder geen specificatie van het begrip welvaart, terwijl overigens in de Miljoenennota daarnaar wel veelvuldig wordt verwezen. De doelstelling van het kabinet voor het verhogen van de welvaart blijft daarmee onduidelijk. Hoewel het bbp-niveau een belangrijke maatstaf vormt voor de maatschappelijke welvaart, biedt dit slechts een gedeeltelijke kijk op de economische welvaart en de samenleving."¹⁸ Kunt u het begrip welvaart specificeren? Kunt u voorts op verzoek van deze leden aangeven wat de concrete doelstellingen in deze zijn, op zowel de korte termijn als op de langere termijn?

De leden van de fractie van de ChristenUnie constateren dat in de Miljoenennota 2025 minder van ons nationale inkomen naar werkenden gaat.¹⁹ Hierbij wordt expliciet benoemd dat het collectieve welvaartsverlies als gevolg van de gestegen energieprijzen in grotere mate terecht is gekomen bij werkenden dan bij aandeelhouders. Toch lijkt het kabinet volgens deze leden vooral de lasten van de aandeelhouder te verlichten, met de 10 miljard euro box 3-compensatie en andere maatregelen, zoals het vrijstellen van dividendbelasting bij de inkoop van eigen aandelen. Kunt u toelichten waarom de groep die minder welvaartsverlies heeft geleden als gevolg van de gestegen energieprijzen, toch financieel tegemoet wordt gekomen?

In het kennismakingsgesprek met de vaste commissie voor Financiën van de Eerste Kamer gaf u te kennen dat u de onderuitputting enigszins heeft verwerkt in de Miljoenennota en dat u ook voornemens bent om de kosten van de Staat te begroten, rekening houdend met de onderuitputting. Hoe is thans de verwachte onderuitputting meegenomen in de Miljoenennota? Kunt u inzichtgeven in hoe u de komende jaren meer realistischer gaat begroten, rekening houdend met de onderuitputting?

In het advies van de Raad van State lezen de leden van de ChristenUnie het volgende: "Het kabinet stelt dat het oormerken van inkomsten en uitgaven onwenselijk is, omdat dit een goede afweging verstoort tussen de verschillende beleidsdoelstellingen en hun kosten."²⁰ Toch laat de Miljoenennota hier volgens deze leden wel uitzonderingen zien, zoals het diergezondheidsfonds, de vrachtwagenheffing waarvan de netto-opbrengsten zullen terugvloeien naar de sector, en de financiering van de SDE-regeling uit de energiebelasting. Kunt u onderbouwen waarom er voor deze uitzonderingen wél geoormerkt wordt op de begroting?

Het kabinet wil de groei van het ambtenarenapparaat van de Rijksoverheid tegengaan door middel van een ombuiging per saldo. Deze bedraagt circa 23 miljoen euro in 2025 en loopt op tot 99 miljoen euro in 2029. Oorspronkelijk was dit 28 miljoen euro in 2025 oplopend tot 118 miljoen euro in 2029. Welke maatregelen treft u om te voorkomen dat deze bezuiniging bij de primaire processen terecht komt? Hoe wordt hier centraal toezicht op gehouden?

Het kabinet verhoogt de omzetbelasting op boeken van 9 procent naar 21 procent. In de Europese Unie ligt het btw-tarief op boeken gemiddeld op 6 procent en veel lidstaten onderzoeken juist de mogelijkheid om hun tarieven te verlagen om zodoende lezen te stimuleren. De Europese

¹⁸ Kamerstukken II 2024/25, 36600, nr. 4, p. 11.

¹⁹ Kamerstukken II 2024/25, 36600, nr. 1, p. 23.

²⁰ Kamerstukken II 2024/25, 36600, nr. 4, p. 31.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 7

boekenbranche heeft daarom zorgen over de impact van de btw-verhoging in Nederland, die ook internationaal zijn doorwerking zal hebben (dankzij de Wet vaste boekenprijs). Kunt u het effect van de btw-verhoging op boeken in Nederland, op de verkoop binnen de Europese Unie in kaart brengen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de PvdD-fractie

1. De leden van de PvdD-fractie verzoeken u toe te lichten hoe de regering de kosten van het adresseren van milieuvervuiling (klimaatadaptatie, water-, bodem en luchtvervuiling, verlies aan biodiversiteit en daarmee verbonden ecosysteemdiensten) meeneemt in haar financiële langetermijnbeleid?
2. Hoe zouden de meerjarenramingen voor de overheidsfinanciën eruit zien als deze externaliteiten (vervuiling, klimaatverandering, verlies van natuur en biodiversiteit) worden meegenomen in de berekeningen van het bruto nationaal product?
3. Hoe neemt u de financieel-economische gevolgen op de langere termijn van verschillende beleidskeuzes mee? Bijvoorbeeld bij het investeren in isolatie, wat op langere termijn meer oplevert in termen van klimaat, energie en koopkracht, dan bijvoorbeeld het investeren in klimaat adaptatie. Graag een reactie.
4. De leden van de PvdD-fractie vragen u te duiden wat de definitie van het kabinet is van het concept brede welvaart.
5. Hoe en in welke mate heeft het kabinet het concept brede welvaart geïntegreerd in haar financieel-economisch beleid? De Raad van State heeft geadviseerd dit te integreren in de Miljoenennota en begrotingscyclus. Kunt u toelichten waarom het kabinet ervoor heeft gekozen dit advies niet volledig over te nemen?
6. De *EU corporate sustainability reporting directive* hanteert een brede benadering van duurzaamheid inclusief mensenrechten, ethische aspecten (zoals corruptie) en dierenwelzijn. Bent u het met de leden van de PvdD-fractie eens dat al deze aspecten geïntegreerd horen te worden in het concept brede welvaart? Zo nee, welke aspecten niet en waarom niet?
7. Nederland staat op een aantal aspecten van brede welvaart laag op de Europese ranglijst, onder andere op het gebied van gezonde levensverwachting van mannen en vrouwen, totale woonquote, slachtofferschap van traditionele criminaliteit, kwaliteit van zwemwater in de binnenwateren en milieuproblemen. Hoe worden deze aspecten gedefinieerd, wat zijn de belangrijkste oorzaken van deze relatief slechte score en wat gaat u eraan doen om dit te verbeteren?
8. Nederland scoort volgens deze leden ook slecht op brede welvaart voor volgende generaties. Met name op schuld van huishoudens, fosforoverschot, stikstofoverschot, cumulatieve CO2 emissies, gezonde levensverwachting van mannen en vrouwen en discriminatiegevoelens. Hoe worden deze aspecten gedefinieerd, wat zijn de belangrijkste oorzaken van deze relatief slechte score en wat gaat u eraan doen om dit te verbeteren?
9. Kunt u, op verzoek van de leden van de PvdD-fractie, puntsgewijs reflecteren of een inhoudelijke reactie geven op de volgende vijf conclusies van de gezamenlijke planbureaus op het gebied van brede welvaart?:
 - a) Voor de langetermijnopgaven op het gebied van natuurherstel en klimaatbeleid is het voorgenomen beleid waarschijnlijk ontoereikend om de gestelde doelen te halen.
 - b) Het kabinet schuift de verantwoordelijkheid voor het realiseren van natuur- en klimaatopgaven grotendeels door naar toekomstige kabinetten en generaties. Er is minder geld voor natuurherstel, beprijzing voor klimaat wordt teruggedraaid, het klimaatfonds en de gelden voor de agrarische sector lopen na 2030 af. Aanvullend beleid is nodig, waar in de komende jaren aan begonnen moet worden.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 8

- c) Het kabinet zet in op natuurherstel, maar in de plannen ontbreken streefwaarden of afspraken over welke en hoeveel natuur er precies hersteld moet worden. Dit kan jaren vertraging opleveren in het realiseren van natuurherstel.
 - d) Verhogingen van de CO₂-heffing voor bedrijven en de energiebelasting op aardgas voor klein- en grootverbruikers vervallen. De verplichte hybride warmtepomp vervalt. Dit alles is waarschijnlijk onvoldoende om de in de Klimaatwet vastgelegde doelstelling van 55% reductie in 2030 te halen. Het kabinet heeft zich in dat geval gecommitteerd aan extra beleid, maar nog geen geld beschikbaar gesteld.
 - e) Er is netto minder budget beschikbaar voor investeringen in klimaat en natuur, terwijl er ruimte wordt gemaakt voor steunmaatregelen voor doelgroepen met in potentie milieuschadelijke effecten.
10. Het lijkt er volgens deze leden in toenemende mate op dat de (Rijks)overheid slecht in staat is beleid te implementeren, bijvoorbeeld bij de toeslagenaffaire en haar afhandeling, de afhandeling van de schade in Groningen, de WIA-uitkeringen, het herstel van box 3 en de PAS-melders. Kunt u inzichtelijk maken hoeveel het herstel van bovengenoemde fouten per jaar kost?
 11. Hoelang denkt u nog nodig te hebben om deze fouten te herstellen?
 12. Wat doet het kabinet eraan om dit soort fouten in de toekomst te voorkomen?
 13. Zou het verhogen van het minimuminkomen niet een simpele oplossing zijn om het aantal regelingen te verminderen? Bent u voornemens om het minimumloon te verhogen? Graag een toelichting op dit punt.
 14. De Raad van State constateert op de korte, middellange en langere termijn neerwaartse economische risico's.²¹ Op de middellange termijn voldoet Nederland niet aan de Europese begrotingsregels. De Raad van State vraagt zich af in hoeverre de opgevoerde hervormingen en investeringen in het budgettair-structureel plan van het kabinet voldoende de toekomstige structurele uitdagingen adresseren.
 15. Hiermee worden beleidsveranderingen op onderwerpen met hoge overheidsuitgaven noodzakelijk. Dus de noodzaak om af te zien van investeringen in kernenergie en het afbouwen van fossiele subsidies is niet alleen noodzakelijk vanuit duurzaamheidsoogpunt, maar ook vanuit een perspectief van gezonde overheidsfinanciën. De leden van de PvdD-fractie ontvangen graag een reactie op dit punt.
 16. Veel (grote) Europese landen voldoen niet aan de 3 procent en de 60 procent normen, aldus deze leden. Hoe ziet dit beeld eruit op de middellange termijn? Wat doet de Europese Unie eraan om lidstaten ertoe te bewegen om zich beter aan de afspraken te houden?
 17. Nederland heft minder belasting op inkomen uit vermogen dan andere Europese landen. Wat is de reden voor deze relatief lage belasting? Heeft u plannen om deze belasting te verhogen? Zo ja, hoe en wanneer? Indien u dit niet voornemens bent, waarom niet?
 18. De topsegmenten van de inkomens (top-0,01 procent, top-0,1 procent) betalen relatief minder belasting dan de groep van 50-90 procent. Een groot aandeel van de belastingdruk van de hoogste inkomensgroepen bestaat uit vennootschapsbelasting. Om het belastingstelsel rechtvaardiger te maken zou een verhoging van de vennootschapsbelasting een optie zijn, aldus de leden van de PvdD-fractie. Deze belastinginkomsten zouden bijvoorbeeld kunnen worden gebruikt om de belastingdruk van minima te verlagen, of het aantal huishoudens met problematische schulden te verlagen. Overweegt u zo'n verhoging van de vennootschapsbelasting? Graag ontvangen deze leden hierop een toelichting.

²¹ Kamerstukken II 2024/25, 36600, nr. 4, p. 3.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 9

19. Overweegt u andere maatregelen om het belastingstelsel rechtvaardiger te maken; met andere woorden, ervoor te zorgen dat de topinkomens meer belasting betalen dan de overige inkomens? Graag ontvangen de leden van de PvdD-fractie op dit punt een toelichting.
20. De Miljoenennota erkent dat ruimte schaars is. Kunt u aangeven hoe het kabinet meer regie gaat nemen op de ruimtelijke ordening? Graag een reactie.
21. Wat is de korting van 10 procent op het gemeentefonds en provinciefonds dat op verschillende departementsbegrotingen wordt genoemd? Is dit een bezuiniging, en zo ja, op wat?
22. De rijksbijdrage van het gemeentefonds daalt vanaf 2026 met 2,5 miljard euro. Is deze bezuiniging gericht op specifiek beleid of is het een generieke bezuiniging? Waarom is gekozen voor deze maatregel? Welke consequenties heeft dit voor gemeentes? Is dit hetzelfde bedrag als de korting van 10 procent of is dit een andere wijziging? Met andere woorden, hoeveel wordt er in totaal gekort op gemeentes en provincies?
23. Op begrotingen van verschillende departementen worden de bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking ODA genoemd. Hoeveel wordt er in totaal bezuinigd op ontwikkelingssamenwerking en waarop precies wordt bezuinigd?
24. Kunt u inzichtelijk maken hoeveel, hoe en wanneer wordt bezuinigd op de Stimulering Duurzame Energieproductie-regelingen? Waar is dit terug te vinden in de begroting?
25. Waarom is er gekozen voor het vertraagd infasieren van de CO₂-heffing glastuinbouw?
26. De leden van de PvdD-fractie merken op dat het kabinet de salderingsregeling wil beëindigen. Kunt u aangeven hoe het kabinet zonder deze regeling de doelen voor 'zon op dak' wil realiseren? Hoe verhoudt dit besluit zich tot de constatering van het kabinet dat ruimte in Nederland schaars is?
27. Deze leden constateren dat het kabinet rekent op een kleinere afdracht aan de Europese Unie. Wat gaat het kabinet doen als de onderhandelingen hierover mislukken? Hoeveel dekking zou dan gevonden moeten worden om alsnog de afdracht te kunnen realiseren?
28. De langstudeerboete is als volgt geformuleerd. Het collegegeld wordt hoger voor studenten die langer dan 1 jaar uitlopen in de bachelor- of masterfase. Hebben de leden van de PvdD-fractie het goed begrepen dat een student dus twee keer 1 jaar mag uitlopen (een keer in de bachelor en een keer in de master) voordat zij meer moeten gaan betalen?
29. De leden van de PvdD-fractie verzoeken u inzichtelijk te maken hoeveel het kabinet in totaal aan kernenergie besteedt over de verschillende jaren. Er wordt op verschillende plekken over gesproken maar het overzicht mist, aldus deze leden. In het Klimaatfonds gaat 1,1 miljard euro naar kerncentrales, er wordt gesproken van een kasschuif kerncentrales, er wordt tot en met 2029 ongeveer 2,5 miljard euro besteedt aan kernenergie en er wordt gesproken van een intensivering van 9,5 miljard euro voor twee extra kerncentrales. Hoe verhouden deze verschillende bedragen zich tot elkaar, waar zijn ze op de begroting terug te vinden en hoeveel wordt er in welke jaren gereserveerd voor kernenergie?
30. Wat zijn de geschatte totale kosten voor de plannen op het gebied van kernenergie van het kabinet (vier kerncentrales, Borsele langer openhouden en Small Modular Reactors), inclusief beleidsontwikkeling, kennisontwikkeling, bouw, gebruik, sloop en opslag van het kernafval? Hoeveel van deze kosten zullen waarschijnlijk voor rekening van de overheid komen? Hoeveel hiervan is nu opgenomen in de begroting?
31. Zijn er extra investeringen in het elektriciteitsnet of andere infrastructuur nodig voor de plannen op het gebied van kernenergie van het kabinet? Zo ja, zijn die investeringen opgenomen in de begroting? Zo ja: waar en hoe?

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 10

32. Nederland loopt in de Europese Unie nog steeds achter in het aandeel hernieuwbare energie. Kunt u aangeven welke plannen het kabinet heeft om dit in te halen?
33. De leden van de PvdD-fractie constateren dat het 'koplopersbudget' niet volledig is benut en naar de aanvullende post gaat. Het kabinet beoogt deze gelden gedeeltelijk voor gebiedsgerichte maatregelen te gebruiken. Kunt u aangeven welke doelstellingen deze maatregelen krijgen? Daarnaast gaat een gedeelte van de gelden naar het natuurherstelplan, aldus deze leden. Is hiermee het resterende budget gealloceerd of is er nog meer resterend budget?
34. Voorts wordt er 5 miljard euro gereserveerd voor de agrarische sector voor bijvoorbeeld innovatie. Welke doelstellingen heeft dit budget? Wanneer komen er uitgewerkte plannen voor dit budget?
35. Voor de mestmarkt is 15 miljoen euro gereserveerd, waaronder voor het stimuleren van mestverwerking en export. Voor welke exacte doeleinden wordt deze 15 miljoen euro ingezet?
36. Ten aanzien van de biologische landbouw is de doelstelling dat in 2030 ten minste 15 procent van het totale landbouwareaal in Nederland biologisch is gecertificeerd. Kunt u aangeven hoe het kabinet deze doelstelling gaat bewerkstelligen?
37. Hebben deze leden het goed begrepen dat er geen doelstelling is voor biologische veehouderij? Zo ja, waarom niet? Als het kabinet wel een doelstelling heeft voor de biologische veehouderij, hoe luidt deze en hoe gaat het kabinet deze doelstelling bewerkstelligen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de JA21-fractie

De leden van de JA21-fractie verzoeken u een toelichting te geven op welke overkoepelende visie het kabinet hanteert voor de financiële toekomst van Nederland op de lange termijn, waaronder het begrotingsevenwicht en de reductie van de staatsschuld. Hoe verhoudt dit zich tot de huidige beleidsmaatregelen die lijken te focussen op de kortetermijnoplossingen? Wat is hierin uw ambitie?

De halvering van het eigen risico in de zorg lijkt in de ogen van de leden van de JA21-fractie een populaire maatregel. Wat zijn echter de langetermijnevolgen voor de betaalbaarheid en kwaliteit van de zorg? Hoe gaat u om met de stijgende zorgkosten als gevolg van deze maatregel? Kunt u toelichten hoe de halvering van het eigen risico wordt gefinancierd en of dit leidt tot hogere belastingen of premies voor burgers? Zijn de neveneffecten van deze maatregel voldoende onderzocht, zoals de toegankelijkheid van de zorg vanwege zowel de toenemende krapte op de arbeidsmarkt als de aangejaagde zorgvraag?

Volgens deze leden lijkt de hersteloperatie rondom de toeslagenaffaire steeds verder uit de hand te lopen met als gevolg hoge kosten en lange doorlooptijden voor de gedupeerden. Hoe gaat u ervoor zorgen dat deze operatie beheersbaar blijft, zowel in financiële zin als qua afhandelingstijd? De leden van de JA21-fractie verzoeken u toe te zeggen dat de hersteloperatie niet opnieuw zal leiden tot overmatige bureaucratie en complexiteit. Kunt u aangeven welke lessen zijn getrokken uit de fouten die aanvankelijk bij de toeslagenaffaire zijn gemaakt? Kunt u op verzoek van deze leden een overzicht geven van alle gemaakte kosten omtrent de toeslagenaffaire tot nu toe? Welke ambitie heeft u om het toeslagensysteem te hervormen?

Kunt u aangeven welke stappen de regering onderneemt om ervoor te zorgen dat Nederland niet onevenredig veel betaalt ten opzichte van andere Europese lidstaten, gezien de beperkte invloed die we soms lijken te hebben op het Europese beleid? Vindt de huidige regering de financiële lasten opwegen tegen de netto-lasten en de daarmee gepaard gaande beperkte bewegingsruimte? Staat dit wat u betreft nog in verhouding? Graag ontvangen deze leden hierop een reflectie.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 11

Volgens de leden van de JA21-fractie zijn er zorgen dat het vestigingsklimaat voor bedrijven in Nederland verslechtert, onder andere door belastingdruk en regelgeving. Hoe ziet u dit? Welke maatregelen worden genomen om Nederland aantrekkelijk te houden voor zowel nationale als internationale bedrijven? Tot slot vragen deze leden welke (klimaat)maatregelen u hiertoe wenst af te schaffen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie constateren dat er al jaren sprake is van onderuitputting van de begroting. Concreet betekent dit dat de voorgenomen ambities niet worden gerealiseerd in de termijn die daarvoor is gesteld. Hierdoor ontstaat een 'boeggolf' van vooruitgeschoven ambities, oplopend tot 8 miljard euro. Bent u bereid om te onderzoeken voor welk bedrag de afgelopen vijf jaar onderuitputting is opgetreden? Ziet u mogelijkheden om voor een deel van dit bedrag een technische bezuinigingsmaatregel in de begroting op te nemen (inclusief een bezuiniging op de bijhorende structurele lastenverhoging) en dit bedrag als dekking te gebruiken voor andere ambities?

Gemeenten zien volgens deze leden een 'ravijnjaar' tegemoet. Het grootste deel van de gemeenten begroot in 2026 en 2027 een begrotingstekort. Als gevolg zal flink bezuinigd worden, ook in het sociale domein. Kunt u reflecteren op de gevolgen van deze bezuinigingen en dan met name op wat dit betekent voor de ambities van dit kabinet op het gebied van kinderarmoede en jeugdzorg?

De leden van de SGP-fractie zien dat er stappen worden gezet om het belasting- en toeslagenstelsel te vereenvoudigen. Kunt u een tijdspad schetsen voor de herziening van het belasting- en toeslagenstelsel? Ziet u mogelijkheden om bij een vereenvoudiging van het belastingstelsel de positie van eenverdieners te verbeteren, in die zin dat de ongelijkheid in belastingafdracht tussen eenverdieners en tweeverdieners wordt opgelost?

De overheidsfinanciën behoren op orde te zijn, maar op korte termijn dreigt het begrotingstekort al te groot te zijn, met 3,4 procent bbp in 2026. Kunt u aangeven welke maatregelen het kabinet al in 2025 kan inzetten om het begrotingstekort van 2026 binnen de bandbreedte te brengen die in het Stabiliteits- en Groeipact is afgesproken? Tot slot vragen deze leden welke betekenis dit kan hebben voor de middellange termijn, vanaf 2029.

De vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van Volt

De leden van de Volt-fractie merken op dat er in de Tweede Kamer vragen zijn gesteld over het verschil tussen ramingen en realisaties. Naar aanleiding hiervan hebben zij een wat algemenere vraag, namelijk of het nog steeds voor de hand ligt om op kasbasis te begroten. Hoe kijkt u naar deze discussie? De leden van de fractie van Volt hebben ook bij het kennismakingsgesprek een vraag gesteld over de commiterings- en betalingskredieten. Heeft u een overzicht of inventarisatie van het totaalbedrag aan verplichtingen waar in latere jaren een dekking voor op de begroting moet worden gevonden? Zo ja, kunt u dit de Kamer toesturen? In de begroting is een 't+5'-overzicht gegeven van de te verwachten uitgaven plus een aantal fondsen waar langlopende verplichtingen in worden ondergebracht. Welke verplichtingen heeft de Nederlandse staat die niet in één van de fondsen vallen en die ook verder weg liggen dan de t+5?

De leden van de fractie Volt zien in de Miljoenennota 2025 dat een aantal ontvangsten binnen het uitgavenkader wordt opgenomen.²² Dit heeft natuurlijk een effect op het overheidsaandeel in de economie. Geldt deze opname in het uitgavenkader ook voor bijvoorbeeld de inkomsten uit het ETS-

²² Kamerstukken II 2024/25, 36600, nr. 1, p.37.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 12

mechanisme (begroting groene groei) en voor dividenduitkeringen binnen een specifieke begroting? Wat is het totaal van de ontvangsten die binnen het uitgavenkader zijn opgenomen? Welk effect heeft dit op het overheidsaandeel in de Nederlandse economie? Hoe verhoudt zich het opnemen van ontvangsten binnen het uitgavenkader met het universaliteitsbeginsel? Hoe verhoudt de toepassing ervan binnen Nederland zich met de veel striktere houding die ook de Nederlandse regering aanneemt ten aanzien van het opnemen van inkomsten binnen het uitgavenkader van de Europese begroting? Bij de Europese begroting heeft deze houding een negatief effect op de ruimte binnen het vastgestelde totale uitgavenplafond. Graag een reactie.

De leden van de fractie van Volt zien de voorgestelde begroting als één die past binnen een 'business as usual'-situatie. Hoe is de door de regering benoemde asielcrisis in de begroting weergegeven? Welke budgettaire aanpassingen zijn er te verwachten indien er daadwerkelijk een crisis wordt uitgeroepen? Verwacht u ook budgettaire aanpassingen buiten de Kamers om? Kunt u aangeven of ook andere landen binnen de Europese Unie een asielcrisis hebben uitgeroepen, een noodwet overwegen en hier budgettaire gevolgen aan verbinden? Het kabinet vermindert het budget voor ontwikkelingssamenwerking vanwege "de schuivende verhoudingen in de wereld". Op welke verschuivende verhoudingen doelt het kabinet? Hoe is deze bezuiniging te rijmen met de opmerking in het Regeerprogramma "Op veel plekken in de wereld neemt de stabiliteit af en verslechtert de bestaanszekerheid. De opkomst van nieuwe machten leidt tot geopolitieke competitie, spanningen en conflicten. Niet iedereen speelt volgens de geldende spelregels."²³

De Miljoenennota stelt de waarde van de fiscale regelingen op 167 miljard euro. Slechts een klein deel van deze fiscale regelingen wordt als doeltreffend en doelmatig beoordeeld bij evaluaties. Desalniettemin is de ambitie van dit kabinet om slechts 250 miljoen euro per jaar aan deze regelingen af te bouwen. Het vorige kabinet had een taakstelling van 550 miljoen euro. Kunt u toelichten waarom het kabinet deze taakstelling naar beneden heeft bijgesteld? Het kabinet beschikt over het ambtelijk rapport Aanpak fiscale regelingen.²⁴ Bent u voornemens om een integraal afbouwplan aan de Kamers voor te leggen op basis van het advies over de fiscale regelingen? Op welke termijn denkt u de fiscale regelingen te beperken tot de doelmatige en doeltreffende regelingen? In een voorzichtige schatting denken deze leden dat op zijn minst 40 miljard euro aan fiscale regelingen per 2028 als bezuiniging kan worden ingeboekt. Het kabinet heeft al een aantal speculatieve bezuinigingen vanaf 2028 ingeboekt, bijvoorbeeld voor de Europese afdracht binnen het huidige Meerjarig Financieel Kader. Bent u ook bereid ten aanzien van de fiscale regelingen een hogere besparing in te boeken?

In een gesprek tussen de vaste commissie voor Financiën en De Nederlandsche Bank (DNB) heeft de directeur van de DNB aangegeven voorstander te zijn van een afbouw van de fiscale regelingen in samenhang met een nieuw fiscaal stelsel. Kunt u aangeven wat het tijdsplan voor een dergelijk nieuw fiscaal stelsel is?

Tot slot hebben de leden van de fractie van Volt nog twee vragen over de kabinetspositie ter voorbereiding van het toekomstig Meerjarig Financieel Kader van de Europese Unie. In antwoord op vragen geeft het kabinet stelselmatig aan dat ze wachten op een Commissievoorstel en pas dan een appreciatie aan de Kamers te zullen voorleggen. Kunt u aangeven in welke mate het kabinet al is betrokken bij verkennende gesprekken binnen de Europese Unie? Wat zijn de kaders waarbinnen het kabinet deze informele besprekingen aangaat?

²³ Regeerprogramma, uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet, 13 september 2024, p. 107.

²⁴ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/06/30/ambtelijk-rapport-aanpak-fiscale-rege-lingen>.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 13

Vragen en opmerkingen van het lid van de 50PLUS-fractie

Het lid van de 50PLUS-fractie wil de volgende vragen stellen:

1. Wat zou in 2025 de opbrengst zijn van een vermogensbelasting met een tarief van 0,8 procent, uitgaande van hetzelfde stelsel dat bestond voor de invoering van het boxenstelsel?
2. Bij de vermogensbelasting zoals deze bestond voor de invoering van het boxenstelsel, waren de gedragseffecten een veelbesproken onderwerp, omdat vermogenden vanwege deze belasting vaker over de grens zouden gaan wonen. Hoe zit dat bij de huidige vermogensheffing in box 2 en 3 en kan er op dit punt een vergelijking gemaakt worden?
3. Wat was de opbrengst van de vermogensbelasting, in euro's en in procenten van het bbp, bij de invoering van het boxenstelsel in 2001? Wat is de opbrengst van de belasting in box 3 in 2025?
4. Wat zijn de budgettaire gevolgen van herinvoering van de Wet Hillen? Is herinvoering binnen 5 jaar mogelijk?
5. Wat zijn de budgettaire gevolgen van afschaffing van schenking- en successierecht? Zijn daar ook gedragseffecten te verwachten, bijvoorbeeld doordat geëmigreerde Nederlanders terugkeren?
6. Kan de regering de meest actuele percentages geven van de werkelijk betaalde AOW-premie voor werknemers en zzp'ers, bij bruto inkomens vanaf 10.000 euro tot en met 50.000 euro, per inkomensgroep van 5.000 euro?
7. De 50PLUS-fractie ontvangt graag een geactualiseerde tabel zoals eerder gegeven in het verslag van een schriftelijk overleg:²⁵ Hoeveel is het totaal van de algemene heffingskorting (AHK) en arbeidskorting voor niet AOW-gerechtigden ten opzichte van de AHK en ouderenkorting voor AOW-gerechtigden? Is het mogelijk om aan de geactualiseerde versie van deze tabel ook de te betalen Inkomensafhankelijke bijdrage (IAB) van gepensioneerden toe te voegen, alsmede het belastingvoordeel voor werknemers van de werkgeverspremie als onbelast loon (tegen het tarief van 37,48 procent)?
8. Wat zijn de budgettaire gevolgen van de afspraken over vroegpensioen? Is er een recente *ex ante*- of *ex post*-doorrekening beschikbaar van deze maatregel?
9. Kunt u een overzicht geven van de ontwikkeling van het gebruik van de Regeling vervroegde uittreding en de ontwikkeling van de budgettaire gevolgen van deze regeling voor de schatkist?
10. Kan worden uitgelegd waarom de tabelcorrectiefactor onderdeel is van de 'noodrem afspraken'? Op deze wijze wordt een zeer specifieke taakstelling toch afgewenteld op de gehele populatie?
11. Wat is voor zowel AOW'ers als niet-AOW'ers de effectieve marginale druk in het tweede traject van de opbouw van de arbeidskorting (AK)?
12. Wat is voor zowel AOW'ers als niet-AOW'ers, de effectieve marginale druk in het vierde traject (de afbouw) van de AK?
13. Wat zijn de kosten voor de schatkist als de AHK en de arbeidskorting geheel inkomensonafhankelijk worden gemaakt? Met hoeveel moeten de maximumbedragen voor de AHK en de AK omlaag om deze operatie budgetneutraal te maken voor de schatkist?
14. Met hoeveel is het budgettaire beslag van de AK gestegen sinds de invoering van de inkomensafhankelijkheid in 2012? Met hoeveel procent had de eerste schijf kunnen worden verlaagd als deze stijging van het budgettaire beslag was ingezet voor tariefsverlaging in de eerste schijf?
15. Kan de ontwikkeling van het budgettaire beslag van de AK sinds 2012 worden afgezet tegen de ontwikkeling van de uitgaven aan de AOW, aan onderwijs respectievelijk aan het 'Budgettair Kader Zorg'?
16. Wat is precies de verhouding tussen de opbrengst van de heffing in box 1 en de totale 'uitgaven' aan belastinguitgaven, aftrekposten en faciliteiten in box 1?
17. Welke doorslaggevende redenen zijn er om de tabelcorrectiefactor niet te baseren op een kalenderjaar maar op een gebroken jaar? Deelt u de opvatting dat de herkenbaarheid en

²⁵ Kamerstukken I 2021/22, 35925, C.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 14

- vergelijkbaarheid toeneemt - zowel voor belastingbetaler als voor bestuurders- wanneer de tabelcorrectiefactor zou meelopen met kalenderjaren?
18. Deelt u de mening van dit lid dat het aanpassen van de schijftarieven een eerlijker en meer transparante aanpak is dan het morrelen aan de tabelcorrectiefactor? Zo nee, waarom niet?
 19. Erkent u dat het beperken van een tabelcorrectiefactor door veel belastingbetalers niet als lastenverzwaring wordt herkend? Deelt u de mening dat het beperken van de tabelcorrectiefactor ook consequent als een lastenverzwaring dient te worden gecommuniceerd?
 20. Kan een overzicht gegeven worden van de tabelcorrectiefactor volgens de geldende formule sinds 2001 en kunt u tevens het percentage werkelijke toepassing van de tabelcorrectiefactor daaraan toevoegen?
 21. Klopt het dat gepensioneerden, uitkeringsgerechtigden en werkenden tot 270 procent van het wettelijk minimumloon erop vooruit zouden gaan als de regering de maatregel 'verlagen AHK en verlagen tarief eerste schijf' geïsoleerd achterwege had gelaten?
 22. Kunt u een overzicht geven van welk percentage van het inkomen van alleenstaande en samenwonende AOW'ers, het gevolg is van de ouderenkorting? Graag een overzicht van een inkomen van alléén AOW tot en met 50.000 euro.
 23. Wat zijn de jaarlijkse kosten voor de schatkist van het verhogen van de renteaftrekbeperving naar 30 procent en herstel van de grens van 1 miljoen?
 24. Kan op basis van het antwoord op vraag 79 van de vragen van de Tweede Kamer over de Miljoenennota,²⁶ ook antwoord gegeven worden op de vraag wat de hoogte wordt van de bruto AOW-uitkering per 1 januari en per 1 juli 2025?
 25. Welke ondersteuning, behalve het financiële, krijgt de Stichting SGH van de Rijksoverheid om haar activiteiten snel, doelmatig en conform de dienstverleningsovereenkomst op te schalen? Zijn er sinds de ondertekening van de dienstverleningsovereenkomst signalen binnengekomen dat de stichting SGH extra ondersteuning nodig heeft om een professionele opschaling binnen de gestelde termijnen ter hand te kunnen nemen?
 26. Is er sprake van een overloop van aanvragen van de bestaande, reguliere toeslagenherstelroutes naar de SGH-route of andersom? Ziet u de kans reeds toenemen dat de gereserveerde 2,3 miljard euro onvoldoende zal blijken te zijn en hoe wordt een eventuele overschrijding gedekt? Indien er sprake is van additionele tegenvallers op dit dossier, moet er dan op andere uitgaven van ministeries worden bezuinigd? Is het wenselijk om een hard plafond in te stellen om budgetoverschrijding te voorkomen?
 27. Zijn er actuele ontwikkelingen of incidenten die reden geven om te twijfelen aan de capaciteit van de stichting SGH om haar rol en inzet waar te maken?
 28. Tabel 4 in de begroting van Asiel & Migratie toont een geraamde daling van de uitgaven aan vreemdelingen en asiel in 2027 ten opzichte van 2026 met bijna 7 miljard euro. In procenten staat dit gelijk aan een voorziene daling met ongeveer 70 procent in 1 jaar. Kunt u aantonen dat deze prognose nog op enigerlei wijze in verband staat met de realiteit?
 29. Kan een overzicht worden gegeven van beleidsmatige beperkingen van belastinguitgaven, aftrekposten en faciliteiten in de afgelopen 5 jaar, inclusief het budgettaire beslag van de maatregelen? Kan dit bedrag worden afgezet tegen het totaal aan belastinguitgaven en faciliteiten (1) en tegen de toename van het budgettaire beslag van het totaal aan belastinguitgaven, aftrekposten en faciliteiten (2)?
 30. Als antwoord op vraag 143 van de vragen van de Tweede Kamer, wordt gesteld dat het mediane aanvullende pensioen voor mannen uitkomt op 14.700 en voor vrouwen op 6.400. Kan een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van deze mediane bedragen sinds 2008?
 31. Hoeveel is het meest actuele mediane pensioen bij de volgende vijf fondsen: Bouw & Metaal, PME, PMT, Zorg & Welzijn en ABP?

²⁶ Kamerstukken II 2024/25 36600, nr. 38, vraag 79.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 15

32. Hoeveel gepensioneerden en hoeveel gepensioneerde huishoudens ontvangen in 2025 huurtoeslag? Wat is het gemiddelde bedrag per jaar en per maand?
33. Kunt u de rentelast van de Nederlandse staatsschuld 2025 afzetten tegen de rentelast van de staatsschuld in de 5 grootste Eurolanden alsmede tegen de rentelasten van de federale overheid van de Verenigde Staten? Graag weergegeven in percentages van het bbp én in percentages van de uitgaven.

Vragen en opmerkingen van het lid van de fractie OPNL

De **OPNL-fractie** heeft met interesse kennisgenomen van de Miljoenennota 2025 en onderliggende stukken ter voorbereiding op de Algemene Financiële Beschouwingen (AFB), en wenst hierover de volgende vragen te stellen. In de Voorjaarsnota 2024 is een regioparagraaf opgenomen met als doel invulling te geven aan het rapport 'Elke regio telt!'²⁷. De commissie Financiën heeft op 28 mei jl. besloten om de uitvoeringsstatus van de motie – die het kabinet hiertoe opriep – “als deels uitgevoerd te beschouwen”.²⁸ Kunt u aangeven of het kabinet bereid is om voortaan in de regioparagraaf bij de Voorjaarsnota structureel een ambitieuzere invulling te geven aan het rapport 'Elke regio telt!'

In de regioparagraaf bij de Voorjaarsnota 2024 gaf het vorige kabinet aan dat de gebieden met de grootste transitieopgave in het landelijk gebied centraal staan in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het kabinet heeft destijds 24,3 miljard euro beschikbaar gesteld voor een gebiedsgerichte aanpak van grote opgaven als emissiereductie, natuurherstel en waterkwaliteit. Onder het NPLG hadden provincies de opdracht om met gedetailleerde regioplannen te komen voor stikstofreductie, het verbeteren van waterkwaliteit en natuurherstel. Hiervoor hebben de provincies de afgelopen twee jaar, door samen te werken met onder anderen boeren, burgers en belangenorganisaties, van onderop breed gedragen plannen opgesteld. Zij waren, aldus het lid van de OPNL-fractie, dan ook verbaasd over het voornemen van het huidige kabinet om het NPLG te schrappen nog voordat de contouren van een nieuw plan bekend zijn. De OPNL-fractie maakt zich zorgen over wat dit doet met het vertrouwen van de burger in de Rijksoverheid. Kunt u reflecteren op alle investeringen in de vorm van tijd, kosten en inspanningen, van zowel de provincies als ook van boeren, burgers en belangenorganisaties die verloren gaat met het schrappen van het NPLG? Het lid van de OPNL-fractie merkt op dat onder het NPLG met de van-onderop-benadering een breed draagvlak werd gecreëerd. Bent u bereid deze van-onderop-benadering in de nieuwe plannen opnieuw een plek te geven?

Het lid van de OPNL-fractie verwelkomt in zowel het Hoofdlijnenakkoord als in het Regeerprogramma de terechte aandacht voor de versterking van het openbaar vervoer. Dit thema kwam ook in de Troonrede aan de orde en wel met de volgende passage: “Voor de lange termijn zijn en worden plannen ontwikkeld voor nieuwe infrastructuur, ook buiten de Randstad, bijvoorbeeld de Nedersaksenlijn tussen Groningen en Enschede.” De realisatie van de Nedersaksenlijn past als zodanig duidelijk in het voornemen van het kabinet om invulling te geven aan 'Elke regio telt!'. Immers, de Nedersaksenlijn versterkt een hele regio van Groningen, via Veendam, Ter Apel en Emmen naar Enschede. Desalniettemin gaf het kabinet nog geen week na de Troonrede aan dat het de financiering voor deze lijn niet op orde heeft. Het realiseren van de Nedersaksenlijn zal namelijk meer kosten dan er nu voor gereserveerd is. Bent u het met het lid van de OPNL-fractie eens dat wanneer de Nedersaksenlijn zo prominent genoemd wordt in de Troonrede, de burger ervanuit moet kunnen gaan dat het Rijk de financiering hiervoor ook al op orde heeft? Kunt u toelichten waarom de

²⁷ Zie: https://www.elkeregiotelt.nl/binaries/elkeregiotelt/documenten/rapporten/2023/03/27/adviesrapport-rli-rob-rvs-elke-regio-telt/Advies_Elke+regio+telt_Rli_ROB_RVS.pdf.

²⁸ Motie-Van der Goot (OPNL) c.s. over een regioparagraaf in de Voorjaarsnota, Kamerstukken I 2023/24, 36410, J.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 16

investering in de Nedersaksenlijn wordt gezien als 'een hels karwei',²⁹ terwijl de afgelopen jaren miljarden zijn geïnvesteerd in infrastructurele projecten, met name in de Randstad en de regio Eindhoven, zoals de NRC volgens dit lid terecht opmerkte?³⁰

Niet zonder reden gaf het vorige kabinet aan dat het pas goed gaat in Nederland, als het overal in ons land goed gaat.³¹ In Zeeland is er in dat opzicht ruimte voor verbetering, aldus dit lid. Onder meer als gevolg van Rijksbeleid, denk hierbij bijvoorbeeld aan het niet doorgaan van de Marinierskazerne, ervaren de Zeeuwen nog te vaak dat door schaalvergroting essentiële voorzieningen verdwijnen. Zoals huisartsen, scholen, ziekenhuizen en politiebureaus. Ook het streekvervoer in Zeeland verschaalt, merkt dit lid op. Nu blijkt dat het er plannen zijn om in 2029 vier maanden geen treinen te laten rijden tussen Goes en Vlissingen om het nieuwe ERMTS-spoorbeveiligingssysteem te testen. Heeft de keuze om de ERMTS-test uitgerekend op dit traject uit te voeren een belangrijke financiële reden? Kunt u toelichten wat deze reden is en waarom de test niet op een ander traject uitgevoerd kan worden? Indien wordt vastgehouden aan de keuze voor het traject in Zeeland, hoe en met welke investeringen bent u voornemens de lasten voor deze regio te compenseren?

In het Regeerprogramma staat: "De kracht van de Nederlandse politie is dat zij in verbinding staat met de samenleving."³² De Nationale Politie benadrukt in haar begrotingen (2024-2028 en 2025-2029) dat huisvesting essentieel is en blijft voor haar zichtbaarheid en nabijheid voor burgers. Desondanks verdwenen er de laatste jaren steeds meer politiebureaus in de politieregio's Noord-Nederland, Zeeland & West-Brabant, aldus het lid van de OPNL-fractie. Onlangs kwamen plannen in de publiciteit rond de voorgenomen sluiting van het politiebureau in Wolvega, waarvoor zowel in de Tweede Kamer als in de Eerste Kamer (tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen) aandacht is gevraagd. De uitdagingen rond huisvesting lijken vooral financieel van aard, zoals kosten voor duurzaamheid, energie en onderhoud. Bent u het met het lid van de OPNL-fractie eens dat het sluiten van politiebureaus met name een financiële beslissing is? Indien dit het geval is, bent u het met dit lid eens dat een financiële keuze om niet méér in de huisvesting van politie te investeren juist leidt tot minder zichtbaarheid en nabijheid van politiebureaus in de regio? Hoe verhoudt zich dat tot de kabinetsreactie van 12 juli 2023 inzake het advies 'Elke regio telt!?' Kunt u toelichten waarom het kabinet voornemens is onomkeerbare stappen van de Nationale Politie te ondersteunen (namelijk het sluiten van politiebureaus), terwijl de verwachte baten hiervan onzeker zijn?

Gemeenten, niet alleen in de regio, maar in het hele land, maken zich al lange tijd zorgen over hun financiën en in het bijzonder over de omvang en totstandkoming van de middelen die zij ontvangen uit het gemeentefonds, aldus het lid van de OPNL-fractie. Hoewel deze zorgen vaak worden besproken, mist dit lid een concrete visie en een plan van het kabinet om het financiële ravijn in 2026 af te wenden. Zonder een oplossing dreigen gemeenten gedwongen te worden tot bezuinigingen die niet alleen hun ambities op het gebied van bouwen en wonen, zorg, klimaat en bestaanszekerheid in gevaar brengen, maar ook hun beleidsvrijheid ernstig beperken. Kunt u concreet uiteenzetten hoe het kabinet dit probleem wil voorkomen en gaat garanderen dat gemeenten voldoende middelen en beleidsvrijheid behouden om hun taken, zowel medebewindstaken als autonome taken, naar behoren uit te voeren? Zo nee, waarom niet? Hoe gaat

²⁹ [Staatssecretaris Chris Jansen: 'Aanleggen Lelylijn en Nedersaksenlijn wordt hels karwei' - Dagblad van het Noorden](#)

³⁰ [Wat vindt NRC | Geldgebrek mag niet louter een excuus zijn voor vertraging van de Lelylijn en de Nedersaksenlijn - NRC](#)

³¹ Kabinetsreactie op rapport Elke regio telt! *Kamerstukken II 2022/23*, 29697, nr. 114.

³² Regeerprogramma, uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet, 13 september 2024, p. 100.

datum 25 oktober 2024

ons kenmerk 175731.01U

blad 17

u ervoor zorgen dat de bbp-systematiek (de koppeling van de omvang van het gemeentefonds aan het bbp) op korte termijn wordt verbeterd, zodat deze beter rekening houdt met de groeiende zorgkosten voor jeugdzorg en Wmo-taken? Welke concrete stappen worden hiervoor genomen?

Het kabinet heeft in zijn Regeerprogramma aangekondigd om vrijwel alle specifieke uitkeringen over te hevelen naar het gemeente- en provinciefonds. Dat zou volgens het kabinet een besparing opleveren van 10 procent op het beschikbare budget. De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) heeft hierover recentelijk een advies uitgebracht die deze verwachting in twijfel trekt. Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen in de Eerste Kamer heeft de OPNL-fractie aan de minister-president gevraagd om, met het oog op de Algemene Financiële Beschouwingen in november, hierop op korte termijn een kabinetsreactie te geven. Wanneer kan de Eerste Kamer de kabinetsreactie op dit ROB-advies tegemoet zien? In afwachting van de kabinetsreactie heeft het lid van de OPNL-fractie alvast een vraag over de Brede Doel Uitkering (BDU), welke een voorbeeld is van zo'n specifieke uitkering. Uit de BDU worden onder andere de lokale verkeer- en vervoerstaken bekostigd. Kunt u toelichten waarom het kabinet van plan is 110 miljoen euro te bezuinigen op lokaal verkeer en vervoer; een sector die al kampt met flinke financiële tekorten? Het lid van de OPNL-fractie verzoekt u in de beantwoording van deze vraag de motie-Bikker³³ betrekken.

De commissie ziet uit naar de beantwoording van bovenstaande vragen en verzoekt u deze, met het oog op een zorgvuldige voorbereiding van de Algemene Financiële Beschouwingen, uiterlijk **vrijdag 8 november 2024 12:00 uur**, aan de Eerste Kamer aan te bieden.

Hoogachtend,

W.T. van Ballekom
Voorzitter van de vaste commissie voor Financiën

³³ Kamerstukken II 2023/24, 36410, nr. 29.